

Valmieras muzeja raksti

1998. GADA 18. MAIJĀ

Nr. 8

Satiksimies Rīgas ielā!

Jau astoto reizi iznāk muzeja darbinieku zinātnisko rakstu biļetens «Valmieras muzeja raksti».

Tajā esošo materiālu, manuprāt, joti labi var izmantot skolēni, mācīties dzimtā novada vēsturi, tāpat arī cilvēki, kurus interesē savas pilsētas vēsture vai arī kuri vēlas kaut ko uzzināt par pilsētu, kuru varbūt apmeklē pirmo reizi. Praktiski visus izdevumus var iegādāties muzejā. Dažos izdevumos rakstus esam veltījuši kādai noteiktais tēmai, tādējādi viss biļetens veidojas viengabalaināks. Iepriekšējos gados rakstījām par Pārgauju, pieskaņojot šo izdevumu Pārgaujas svētkiem Valmierā. Pagājušā gadā Eiropas kultūras mantojuma dienas bija veltītas viduslaiku pilim. Tad arī mūsu biļetens bija veltīts šai tēmai.

Muzejs pirms dažiem gadiem uzsāka jaunu pasākumu ciklu «Valmieras ielas». Tā ietvaros tiek pētīti arhīvi, periodika, muzeja materiāli, iedzīvotāju atmiņas par attiecīgās ielas vēsturi. Rezultātā top raksts, izstāde, filma, pasākums, skolēnu programma, utt. Esam jau veltījuši pasākumus Bruņinieku, Lāčplēša un L. Paegles (bij. Dzirnavu) ielai.

Gandriz katrā Latvijas pilsētā galvenā iela ir tā, kas ved virzienā uz Rīgu. Līdz ar to tā ir visvairāk apbūvētā, visvairāk apdzīvotā. Arī Valmierā šī galvenā artērija ir Rīgas iela. Šogad muzejnieku pētījumi veltīti tieši šai tēmai. Jau atklāta izstāde muzejā, kas būs skatāma visu vasaru, top filma par Rīgas ielu, paredzēti arī citi pasākumi, veltīti šai ielai.

Tādēļ visi aicināti – Satiksimies Rīgas ielā!

Muzeja direktore Mirdza Salnīte

RĪGAS IELA VALMIERĀ

Šodien grūti iedomāties veco Rīgas pasta ceļu, tautā sauktu Lielo ielu, pirms simts gadiem. Iepazistoties Valsts Vēstures arhivā ar Zemes grāmatas Valmieras nodajās dokumentiem, kuros saglabātas ziņas par nekustamā ipašuma nomāšanu, pirkšanu – pārdošanu, ēku celšanu, kā arī 1920.g. namipašnieku sniegtām ziņām par namu stāvokli un iedzīvotājiem un 19.-20. gs. mijā fotogrāfu fiksēto Valmieras apbūvi, veidojas zināms priekšstats par Rīgas ielu.

Ielas apbūve veidojusies it kā 3 posmos. Senākā vienlaidu apbūve ir senāko dzimtu ipašumi ielas posmā līdz pareizticīgo baznīcai. Tālāk seko ipašumi, kurus dzimtsnomā no Veides draudzes iegādājas 19. gs. beigās. Jau nākā ir Jānparka rajona apbūve, jo šo zemi no Jāņa muižas dala tikai Latvijas brivvalsts zemes reformas laikā.

Vēcākās celtnes ielas labajā pusē ir 1790. g. celtais nams Rīgas 2, kurā iekārto aprīķa skolu, bet no 1919. g. Valmieras komercskolu. Blakus paceļas skaista ēka ar tornīti – Livonijas viesnica. Šajā namā telpas labprāt irē fotogrāfi, frizeri, veikalnīci. Tālāk atrodas cietuma ēka, kuru nojauc trīsdesmito gadu beigās. Vietā, kur Ziloņu iela krustojas ar Rīgas ielu, paceļas 1909. g. celtais J. Velēna nams, kuru 1930. g. nopērk J. Dūnis. Ielas kreisajā pusē vēcākās ir K. Dālberga dzimtas 1850. g. iegādātais ipašums, tālāk gildes tirgotāja Galkina 1886. g. iegādātais ipašums, kuru 1903. g. nopērk A. Akmentiņš. Rīgas ielā 21 atrodas 1867. g. iegādātais V. Drosa nams, no 1911. g. M. Kreišmaņa, bet no 1917. g. J. Dūna nams. Blakus J. Dūna namam atrodas P. Puriņa 1886. g. celtā dzīvojamā māja un vēlāk celtais kino Splendid. Rīgas un Peldu ielas stūri atrodas T. Ulmaņa

notavu, kuru iesvēta 1929. g. ziemā, bet 1932. g. uzcēļ Latvijas Zemes banku.

Rīgas iela kalpo ne tikai kā galvenā transporta magistrāle, bet uz tās notiek plaša saimnieciskā darbība. Ielā atrodas 2 skolas: aprīķa vēlākā komercskola un Sieviešu ģimnāzija – no 1919. g. I pamatskola, 4 viesnīcas: Livonijas, Rīgas, Kokmuižas un Baltijas. Dažādos periodos Rīgas ielā darbojas G. Treija (Trey), P. Skrastiņa, J. Dūņa un T. Ulmaņa grāmatu drukātavas (spiestuvēs). No Rīgas ielā izvietotām biedribām aktivākās ir Mednieku un Amatnieku biedribas. Mednieku biedribas namā Rīgas ielā 37 organizē mākslas izstādes, dažādus priekšsāņumus, vakarus. Amatnieku redzes lokā ir jauno amatnieku sagatavošana meistara aplieciņu saņemšanai. Gandriz katrā mājā telpas irē amatnieki savām darbīcām, vēlāk paplašinot arī ar veikalā. No kultūras iestādēm Rīgas ielā Velēna mājā darbojās pilsētas bibliotēka, bet no 1927. g. tā pārceļas uz Piensaimnieku jauno namu. P. Puriņa kā Splendid atrodas Rīgas ielā 23.

Katrā lielākā namā telpas irē veikalu turētāji. Rīgas ielā 1 konfekšu ražošanu un tirdzniecību 1929. g. uzsāk O. Bērziņš. Blakus M. Švankas namā izvietota A. Lippert šūjmašīnu un velosipēdu tirgotava. H. Grasmaņa namā ir J. Teddera galas tirgotava, E. Putnīpas apģērbu veikals, B. Rācenis grāmatu un rakstāmlietu veikals un Z. Dīmanes ceļpura veikals. Otrā H. Grasmaņa namā Rīgas 8 ir zeltkalja J. Lukšiņa un pulksteņtaisītāja M. Lalla darbnīcas un veikali, kā arī A. Karnata frizētava. Bijušais Valmieras aprīķa skolas audzēknis E. Krūzermans savos namos izirē telpas J. Stepes modes preču veikalām, Latvijas bankas Valmieras nodajai, Z. Cepurnieka mēbeļu un zārku darbnīcā

un «Rekord» apavu tirgotavai. A. Kampes namā izvietoti P. Pūka koloniālpreču un Ed. Cimdiņa manufaktūras veikali. A. Akmentiņa namā Rīgas 19 iekārtots E. Martinsona manufaktūru veikals un J. Gaumiga optika. Rīgas 20 ipašniece M. Dambīte savā namā iekārto drogu veikalā. 1903. g. ipašumu Rīgas 38 iepērk igauņis A. Maina un iekārto pulksteņdarbīcu. Trīsstāvu J. Velēna namā izvietots J. Ustupa un A. Bundžes gatavu apģērbu veikals, J. Eizentāla pārtikas preču veikals. No 1929. g. savu beķereju un veikalā Rīgas 58 iekārto maiņnieks J. Eiduks. Rīgas un Dārza ielas krustojumā darbojas H. Piusa benzīntanks. Aiz zirgu pasta darbojas 1921. g. iekārtotā A. Brensona čuguna lieutene. Blakus atrodas 1897. g. E. Jostona iegādāta ādu gerētava, bet pāri upitei H. Grasmaņa lopkautuve.

Pamatām tiek veikta ielas labiekārtīšana. Putekļaino ceļu nomaina akmens bruģis. Iekārto apgaismošanu un kanalizāciju. 1924. gadā pilsētas valde noleja uzdot saimnieciskai komisijai organizēt Rīgas ielas malas apstādīšanu ar liepiņām un rūpēties par jaunu ielu uzrakstu uzlikšanu tikai valsts valodā. 1934. gadā pilsētas dome griežas pie Šoseju un Zemes ceļu depārta menta ar priekšlikumu ierīcot autobusu satiksmi pasažieru pārvadāšanai starp pilsētu un dzelzceļu staciju. Satiksme jāzuktur uz visiem stacijām pienākošajiem un aizejošiem vilcieniem.

Tāda bija Rīgas iela līdz 1944. gadam. Liela daļa šīs skaitās apbūves nodeg septembrī un to vairs neatjauno, lai gan reāli tas bija iespējams.

Muzeja galvenā speciāliste
Matilde Kravale

DIVI VĒRTĪGI PADOMJU LAIKA PIEMINEKĻI

Padomju valdības un Komunistiskās partijas augstākais likums ir nemītīga gādība par tautas labklājību. Pēc nebrives gadsimtiem droši nostājusies uz socialistiskās attīstības ceļa, Padomju Latvija visā dzīves jomās dienendienā saņem brālīgo padomju tautu, vispirms un visvairāk lielas krievu tautas nesavētīgo palīdzību. 15 gados Latvijas darbalaudis guvuši tādus panākumus savu politisko un sociālo tiesību laukā, savas materiālās un garīgās kultūras attīstībā, paverēši sev tādās perspektivās, par kādām buržuāzijas varas gados viņi varēja tikai sappot. «Sādam, kādreiz tūk pierastām, melīgām un klajā propagandistiskām frāzēm dzejnieki F. Rokpelns vai J. Vanags cildināja pārmaiņas Latvijā greznī izdotajā un bagātīgi ilustrētajā grāmatā, kas veltīta Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas 15. gadadienai.

Uzskatāmi, laiku, kurš šķiet tik tāls, bet reizēm ir zāradis tālāk biedīnoši tuvs, atgādina gleznas, kas pārceltas uz dzījumiem muzeju fondiem, romāni un dzejolu krājumi, kurus labākājā gadjumā lasa zinātnieki, kas pēta totalitārās sistēmas iedarbību uz sabiedrības un individuālā apziņu.

Bet arīvien mazāk paliek tiešas, ikgudējā sastopamas liecības par pēdējās okupācijas pugšadīmītu. Efektīvi, kai gan ne vienmēr tās tieši par padomju sistēmas centieniem uzdot acīmredzamus melus par patiesību liecīna celtnes, kas tika uzbūvētas 50. gados un kas krasī atšķiras no tālāk pasauktās aktualitātēm modernās arhitektūras centieniem pēc skaidras funkcijas un minimāla rotājuma. Tieši tās prestatītās celtņu gigantiskās apjomī, ko papildināja klasiciskās arhitektūras formas, greznī plastiskais rotājums un monumentālā plafonu gleznojumi, kam bija jāpārleicina gan par sistēmas ekonomiskājām iespējām, kā arī vārēja kārta postījumus, gan jāmēģeš optimistiskā tīcība turpmākajai attīstībai. Tas Latvijā bija faktiski iss laika posms, kura aizsākumā pirms pēcēkā gadu ieroēzotās iespējas un kā pārtraucu 1955. gada pieņemtās lēmums «Par pārīmērību novēršanu projektiem» (par pārīmērību novēršanu projektiem) — V. Vitanda projektētās Vienības namas Daugavpilī (1936. g.) vai pēc P.Kundžiņa projekta uzbūvētās Latvijas bankas paviljons Zemgales novada iestādē Jelgavā (1937.g.). Protams, atšķirīgs ir ēkas fasāžu (var uzskatīt, ka iekārtas ārīķibū apiecīna tāku divu — publiski pieejamāko fasāžu pamatīgākā apdare), kinozāles un abu foajē kombinātā «Māksla» darināto tēlniecisko rotājumu saturs, kas kļaja formā iemieso aicinājumu radīt mākslu, kas būtu sociālistiska pēc saturu, bet nacionāla pēc formas. Klējīgs ir padomju simbolikas (sirpis un amurs) un etnogrāfisku motīvu (augošais rakssts, saulite) apvienojums. Neveikti nacionālās identitātes meklējumi pamudinājuši veidot kolonnu kapiteļus zirgu galvīpu formā, lespējams, vēl ir pagājis pārīķeļu iss laiks kopš neatkarības atgušanas, lai daudzās sabiedrības varētu bez sapīgām emocijām, līdzīgi kā kāda vācu barona ģerboņi muižas kungu ēkas frontonā, aplūkot šos padomju varas atributus.

Valmiera, kuras centra vēsturiskā apbūve tika iznīcināta 1944. gada rudeni, var lepoties ar diviem vērtīgiem šī nezelīgā, bet tomēr reāli pārdzīvotā laika paraugiem — kinoteātrā «Gaisma» (Rīgas ielā 19) un Veco universālveikala (Rīgas ielā 13) ēkām. Abām zināmi autori, pirmajai kāds Nesterjuks, par kura ci-

tiesi veikumiem maz zinu, bet otrajai, pazīstamais latviešu arhitekts Peteris Saulītis, viens no Rīgas Pētera baznīcas restaurācijas projekta autoriem, abas tolak iespēidīgas celtnes līdz ar dzelzceļa staciju bija pirmās sabiedrīskās ēkas, kas tika uzceltas pēckara Valmierā, kuri vēl pat nebija novāktas visas drupas.

Kinoteātra «Gaisma» fasādē lasāmās gadskaitis — 1951. — filējs ēkas celšanas laikā. «Svarīgākajai no mākslām» veltītās celtnes, kurā bija paredzētas vietas 480 cilvēkiem, kuras vērtība 1952. gadā tika notaksēta ar summu 745903 rubļi un kuras celšanā, iespējams, tika izmantots ieslodzīto darbaspēks, atklāšanas faktu žurnāls «Zvaigzne» novērtēja tā laika presei tradicionāli atzinīgā toni. «Jaunais

Ēku interjeri parasti pirmie cieš remontu un pārbūvju laikā. Tādēļ, jo vērtīgākā ir tēlnieciskā frīze kinoteātra zāle, kuras kādreiz ar bronzas krāsu kratos detāļas aizsedz atturīgās krāsojums un kuras vidusdaļā smagnēju karogu ietveris LPSR ģerbonis, bet gar zāles sienām pamīšus ar naturālistiski veidoto padomju simboliku ievietoti 4 jaunu sieviešu un viršu pāri, kam pienācās apliecināt zvejiniečibas, lauksmainiečibas, rūpniecības un izglītības un kultūras uzplaukuma, bet kuru robustie, viens no otrā projām raujošies stāvi un neizteiksmīgās sejas nez vai par to varēja pārliecināt pat pirms četriem gadu desmitiem.

Grūtak ko ideoloģiskā ziņā pārmest Valmieras

CK sekretārs A. Pelšē vadis pret šo svētku svītīšanu vērsto kampāju.

Valmierai paveicies, ka abās minētajās 50. gadu celtnēs, tāpat kā divos reprezentablos 30. gadu arhitektūras pieminekļos — pēc A. Kalniņa projekta būvētajā Valsts zemes bankas Valmieras filiālē ēkā, kurā tagad saimnieko Latvijas bankas un Unibankas nodaļas, gan K. Cīnāta projekta būvētajā Vidzemes apgabala Tiesas namā visai pilnīgi saglabāta interjeru apdare. Kinoteātri gan zuduši uzraksti (viens no tiem atradās uz balkona apmales un apgalvoja, ka miers uzvarēšot), atsevišķi apgaismes ķermepi, aizsegta vai izcīnītā griesti apdare skatījot zālē. Bet «Vecājā universālveikala» pirms nedaudz

gadiem tika nomainītas galveno ieejas durvju vērtē, grīdas segums daļā no 1. stāva tirdzniecības telpām.

Protams, abiem stalinismā arhitektūras paraugiem vārēja, bet nav notecejīgi termiņš — 50 gadi — ko pieņemt uzskatīt par pietiekōšu, lai objektīvi izvērtētu atbilstību kultūras pieminekļu statusam. Bet pēdējo gadu neatgriezeniskās pārmaiņas, kad strauji tiek pārveidoti ēku interjeri, izmantojot mūsdienīgus materiālus, jo ipāši izcei 50. gadi veikumu, kura vērtība, protams, mazāk to mākslinieciskā vai arhitektoniskā augstvērtīgā kvalitātē, bet gan noteikta sabiedrības un kultūras

vēstures posma pārliecināšanas fiksāciju. Bet, lai to vārētu interpretēt, atbilstoši mainīgajai pieredei (akcentējot laika trāgtīsim vai ideoloģijas mākslinieciskās realizācijas komiskumu), nepieciešams ūs ēkas saglabāt, minimali pārveidojot. Nebūs pārsteigums, ja kādam vērstam Valmierā aizraujošākā ūkītis iepazīšanās ar autentisku Stājīnu laiku celtņu, ne vēl vienu viduslaiku baznīcu.

Raksta tapšanā izmantotie avoti:

Valmieras zonālais valsts arhīvs,

Valsts zemes dienesta Valmieras rajona nodaļas arhīvs,

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvs,

E. Berkholec Apcerējums par Valmieras būvniecības vēsturi. (Manuskrīpts), 1955

Padomju Latvijas 15. gadi. R.LVI, 1995

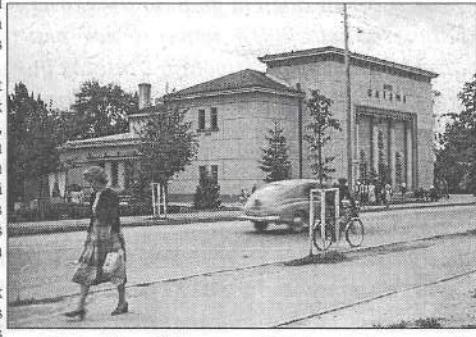
J. Krastīšs «Latvijas Republikā būvmāksla». R., Zinātne, 1992.

I. Žeivete «Stājīnās arhitektūras dialogi ar sabiedrību». «Latvijas arhitektūra» nr.8/1997.

Jānis Kalnačs,

Valmieras rajona galvenais kultūras pieminekļu aizsardzības inspektors,

Vidzemes augstskolas lektors

Kinoteātris «Gaisma» un Valmieras rajona patēriņš biedrības universālveikals Ļeņina, tagad Rīgas ielā. 1950. gadu beigu foto. No Valmieras muzeja fondiem.

kinoteātris ir liels ieguldījums rajona kultūras dzīvē. Pilsētas un rajona darbalaudis guvuši iespēju padomju kinomākslas labākos darbus skaitā visā to mākslinieciskā pilnībā.

Arhitektūriski kinoteātra ēka ar galvenās fasādes portikveidīgo nišu lielā mērā turpinā 30. gadu retrospektīvās tendences būvniecības, kuras paraujā varejā būt gan viena no izcilākajām Latvijas Republikas laika celtnēm — V. Vitanda projektētās Vienības namas Daugavpilī (1936. g.) vai pēc P.Kundžiņa projekta uzbūvētās Latvijas bankas paviljons Zemgales novada iestādē Jelgavā (1937.g.). Protams, atšķirīgs ir ēkas fasāžu (var uzskatīt, ka iekārtas ārīķibū apiecīna tāku divu — publiski pieejamāko fasāžu pamatīgākā apdare), kinozāles un abu foajē kombinātā «Māksla» darināto tēlniecisko rotājumu saturs, kas kļaja formā iemieso aicinājumu radīt mākslu, kas būtu sociālistiska pēc saturu, bet nacionāla pēc formas. Klējīgs ir padomju simbolikas (sirpis un amurs) un etnogrāfisku motīvu (augošais rakssts, saulite) apvienojums. Neveikti nacionālās identitātes meklējumi pamudinājuši veidot kolonnu kapiteļus zirgu galvīpu formā, lespējams, vēl ir pagājis pārīķeļu iss laiks kopš neatkarības atgušanas, lai daudzās sabiedrības varētu bez sapīgām emocijām, līdzīgi kā kāda vācu barona ģerboņi muižas kungu ēkas frontonā, aplūkot šos padomju varas attributus.

Valmiera, kuras centra vēsturiskā apbūve tika iznīcināta 1944. gada rudeni, var lepoties ar diviem vērtīgiem šī nezelīgā, bet tomēr reāli pārdzīvotā laika paraugiem — kinoteātrā «Gaisma» (Rīgas ielā 19) un Veco universālveikala (Rīgas ielā 13) ēkām. Abām zināmi autori, pirmajai kāds Nesterjuks, par kura ci-

Konkrētajos arheoloģiskajos uzraudzības darbos noskaidrots, ka mazāk traucēts un par 17.gs. senāk kultūrlānis varētu būt apmēram 1m dziļumā no mūsdienīgās ielas līmeņa. Lielākā daļa arheoloģiskajos uzraudzības darbos iegūtu atradumā datējami ar 18.- 20. gs., bet nedaudz attiecas uz 17. gs.

Pēdējos gados lielu palīdzību arheologiem izrakumos Valmierā un tās apkārnē sniedz M. Lesiņš, kas, ar speciālo aparātu caurskatot izrakta zemes, ir daudzākāk bagātīgais legato senlietu kāstu. Bez šīs palīdzības gan Valmieras muzeja kolekcijas, gan arheoloģiskās pētījumi būtu daudz trūcīgāki. Ari šoreiz M. Lesiņš gan pēc darba skolā, gan arī brīvdienās pārbaudīja izraktais zemes, lai ikkārt mazākais metāla priekšmeti neizietu zudībā. No jaunāko laiku priekšmetiem, manuprāt, visinteresantākais atradums ir 19. gs. Valmieras aprīķa karaklausības komisijas spiedogs. Vēl jāatzīmē mehāniskā pulksteņa bronza svārta detalja (?) ar vidū izstāncētu lapu ornamentu un porcelāna trauku lausku ar pelēku ainaavu gleznojumu. Kā zināms, porcelānu Eiropā sāka ražot tikai 18. gs. sākumā, pirms porcelāna manufaktūru nodibināja Meisenē 1710. g., Krievijā — 1744.g., bet Latvijā porcelānu sāka ražot ar 19. gs. vidū Kuznecova porcelāna un fajansa fabrikā. Pagaidām pēc vienas aingleznotas lauskas un bez mākslas vēsturnieku analīzes nevar pateikt, kur tā iegāzavata. Sājā slāni savāktas, protams, arī fajansa trauku lauskas un sarkanā māla lauskas, kas pārkāpītas ar caurspīdīgo vai gaīšo glazūru, bet nav atrastas t.s. akmens masas trauku lauskas, kuras parasti atrad vienās laukumā.

Porcelāna trauku lausku ar pelēku ainaavu gleznojumu. Kā zināms, porcelānu profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un liecina par Otrā pasaules kara laika ugunsgrēku, kas plospījēs sāja pilsetas dājā. Lai noteiktu, kura celtne katētās un kā vispār veidojies kultūrlānis senpilsētas teritorijā, ir nepieciešami arheoloģiskie izrakumi, kuros kārtēji parādītās arī jāvās gabaliņi un kieģelju fragmentiem. Šī deguma kārtējā laukumā profilā parādījās vairākās vietas un lie

Rīgas iela 20. gadsimta pirmajā pusē.

Lācera un Vēlēna manufaktūras un gatavo apģērbu veikals – Vēlēna namā.
1909. gads.

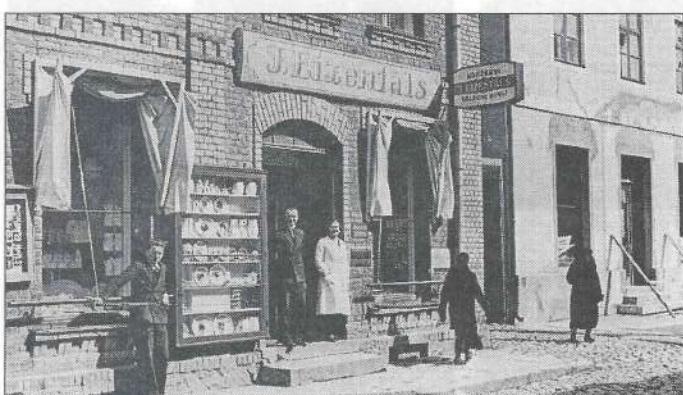
Puriņa māja. 1900.-to gadu sākums.
Reproduc. no P. Skrastiņa izdotās atlātnes.

O. Bērziņš pie konfekšu darbnicas ieejas 1935. g., Rīgas iela 1.

Rīgas iela 30. gadu sākumā.
Tuvplānā, kreisajā pusē, E. Krūzemanu celtais nams Nr. 14/16.

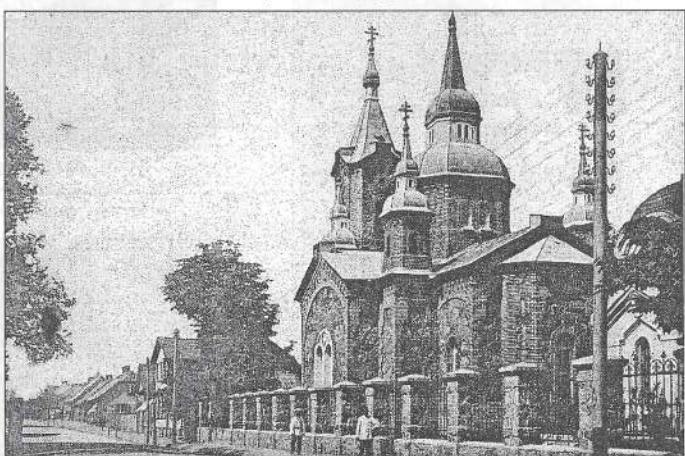
J. Eizentāla delikatešu un pārtikas preču veikals (dib. 1930. g.), Rīgas iela 26.

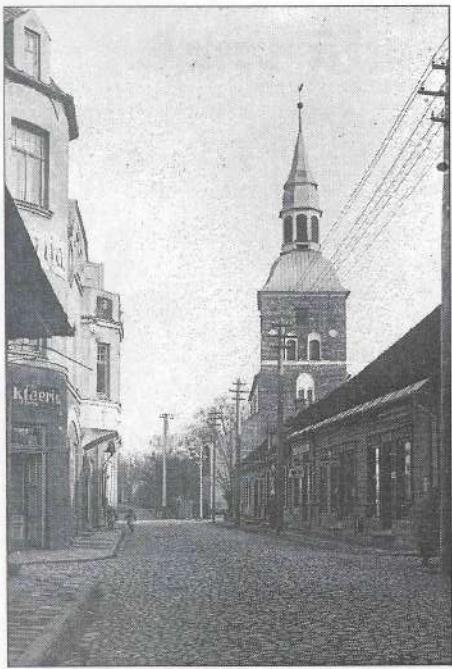
Rīgas ielas skats 20. gados.
Centrā redzama «Baltijas» viesnica, Rīgas 28. Blakus Vēlēna nams

Ūdens vada būve Rīgas iela 1935. gada vasarā.
Labajā pusē – priv. advokāta V. Gaija nams, Rīgas 46. Fotogrāfs V. Zālītis, Valmierā.

Gorodovojo pie «krievu pareizticīgo» jeb grieķu-katoļu baznīcas (celta 1875./78. g.).
Baznīcas pagalmā bijušā Mujānu muižas ipašnieka grāfa Mengdena kapliča.
Izd. ap 1912. g. T. Ulmanis, Valmierā

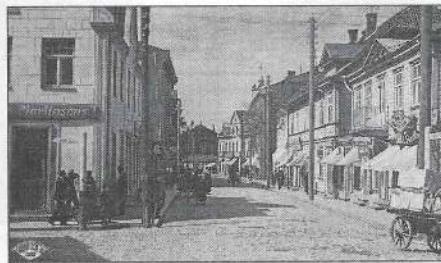
Rīgas ielas sākums pie sv. Simaņa baznīcas,
kr. pusē redzama «Livonijas» viesnica, Rīgas 4.
20. gadu sākums.

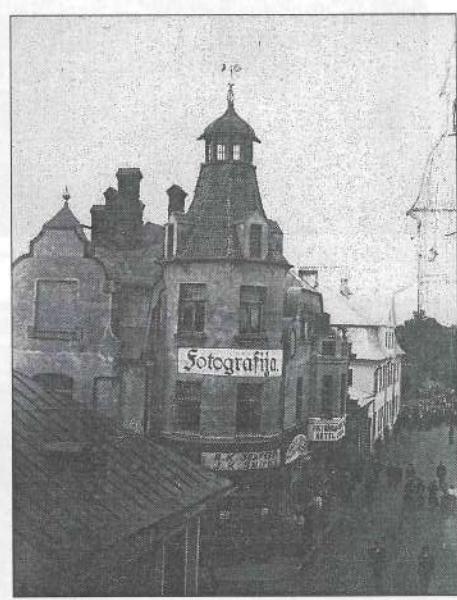
Rīgas ielas sākums pie sv. Simaņa baznīcas un senā tirgus
laukuma. Redzama Simaņa baznīca un aprīņķa
(«kreisskola»), vēlākā pilsētas un komercskolas ēka.
1900.-to gadu sāk.

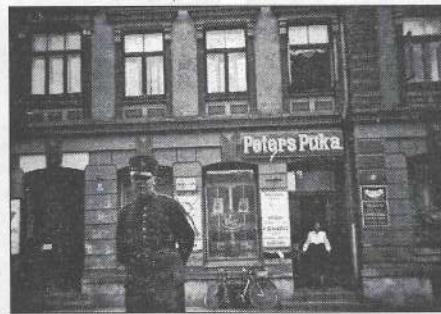
Rīgas ielas sākums. Skats uz Nr. 4 namu,
kur atradās «Livonijas» viesnica.
Tālumā redzamas Ravelines un Brūveru ielas apbūve,
kas nodegusi 1944. g. septembrī 30. gadi.

E. Martinsona veikals (tuvplānā kr. pusē),
A. Akmentīpa namā, Rīgas 19. 30. gadi.

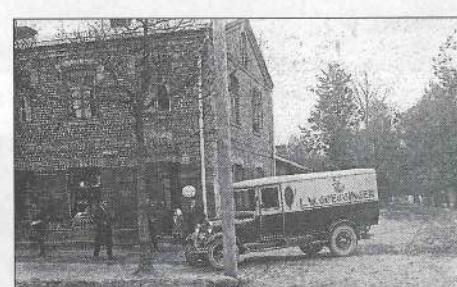
Rīgas ielas Nr. 4 nams 20. gadu sākums.

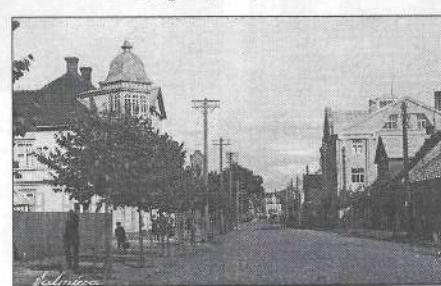
Tirgotāja P. Pūkas kolonialpreču veikals,
A. Kampes namā Rīgas 17.

Valmieras pilsētas valde, Rīgas 33.
Fotogrāfs J. Oše, Valmierā.

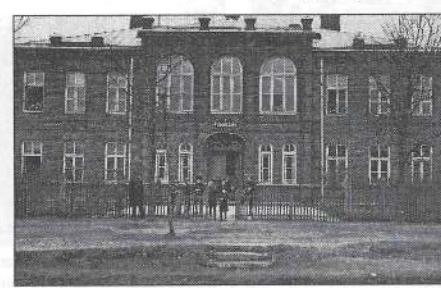
H. Piusa jauktu preču tirgotava, Rīgas 55, Rīgas un Dārza
ielas krustojumā, 1937. g. fotouzņēmums.

Skats 30. gadu sākumā. Kr. pusē A. Ozola nams, Rīgas 52.
Pretim ielas labajā pusē – Valmieras piensaimnieku
sabiedrības nams (celts 1928./29. g.), Rīgas 41b.

Rīgas ielas apbūve 30. gados. Labajā pusē ar Nr. 55 –
H. Piusa tirgotava, kreisajā pusē ar Nr. 60 – K. Kalīņa nams,
E. Bērziņa nams Nr. 58 (šeit atradās J. Eiduka maiznīca)
un M. Bērziņa nams, Rīgas 56.

Valmieras sieviešu ģimnāzija, vēlāk kā
pilsētas I. pamatskola, Rīgas 66.

Valmieras pilsētas nespējnieku patversme, Rīgas 69

Elektriķi iepretim Rīgas ielas 55 – H. Piusa tirgotavai,
Rīgas un Dārza ielas krustojumā. 30. gadu sākums.

GRĀMATU IZDEVNIECĪBAS UN SPIESTUVES VALMIERĀ

19. gs. beigas - 20. gs. sākums

19. gs. 90. gadu sākumā, palielinoties sabiedrības interesei par grāmatām un izziņu literatūru, arī provincē tiek dibinātas izdevniecības (faktiski tās darbojas kā spiestuves (tipogrāfijas). Valmierā, uz Rīgas ielas, atrādās divas no tām. Viena bija ielas sākumā, – pretim baznīcai, – tā sauktas «Treija nams», kura piedereja vācu tautības grāmatu tirgotajam un spiestuvēs iepriekšējam Gustavam Treijam (Trey), dibināta 80.-tos gados un atrādās vienīgā koka ēkā. Otra – nedaudz tālāk, ap Rīgas ielas Nr. 7., – piedereja pirmajam latvietim – izdevējam un grāmatu iespedējam Valmieras novadā – Pēterim Skrastiņam. Arī šī drukātava sāka darboties XIX gs. 90.-tos gados (1890.–1917.). Abas šīs izdevniecības (tipogrāfijas) bija tipiskas provinciālās izdevniecības, kas apmierināja pilsētnieku un laucinieku vajadzības pēc iespieddarbiem, pielāgojoties pieprasījumam.

Bez spiestuvēs, abiem arī bija veikals. Skrastiņa grāmatu un rakstāmlietu veikalā valmierieši sauka par «Skrastiņbodi». Te pārdeva savas gatavas produkcijas paraugus, pastkartes, atklātnes, vekeļu un dokumentu blānikas, kalendārus, vēstuļu papīrus, sēru un iesvētību lapu paraugus, salikumu paraugus Goda un laulību kartēm, vizitkartes, u.c. sīkprodukcijas paraugus. Te publīka vareja iegādāties grāmatas un brošūras; arī citur izdotās, kā, piemēram, padomniekus mājsaimniecībā un veselībā, («Mājas dakteri»), prāvošanās lietās, kāzu un bēru runas, pretalkoholisma brošūras, sapņu tulks, skolas grāmatas un burtnīcas, kuplejas un «milestības dziesmiņas» un dzēju albumiņus, vienkāršā un greznā iesējumā. Šeit arī bija iespēja pirmoreiz publicēties provinces autoriem un iesācējiem.

Ka ipaša produkcijas veids jāzīcej Treija un Skrastiņa izdotās pastkartes un atklātnes ar Valmieras un tuvākās apkārtējām skatiem. Tās bija gan melnbaltas, gan krāsainas un kolorētas. Trejis un Skrastiņš izdod, sadarbojoties ar vietējiem literātiem, nelielu skaitu ipaši vērtīgu grāmatu, kas ir vēsturisks un izziņas avots. (Zelta fondā jāmin Trey izdotā V. D. Baloža «Valmiera», P. Skrastiņa izdotās – arī V. D. Baloža «Jumeras leja un viņas ievērojamākās

Apkārtne – Skrastiņa nams pēc pārbūves, Rīgas ielas Nr. 7., kurā no 1921. – 1933. gadam atrādās Riharda Zatlera rakstāmlietu tirgotava. 1920 gads.
Izdevis R. Zatlars

vietas», Rietekļa «Zilais kalns jeb Raganu svētki», Zeiboltu Jēkaba darbi un it īpaši jāizceļ izdotie Ed. Veidenbauma kopotie raksti. Kopotie jeb, kā to reiz teica, «kopoti raksti» ir jaunums latviešu lasītājiem; tie parādās 80.-to gadu beigās.

Savā starpā konkurējot, arī pircēju loks katram bija visai atšķirīgs. Treija pircēji un lasītāji nāca no Valmieras «labākajām familijām» un vāciskajām aprindām; tā bija aprīķa un vietējā mužniecība un garīdzniecība, vācu amatnieki, ierēdnīci, skolotāji un kaunigie latvieši, kas tagad lasīja tikai vāciski. Vēlāk, rusifikācijai pastiprinoties, arī Treijs sāk iespiest krievu valodā. Turpretim P. Skrastiņš simpatīzē jaunlatviešu centieniem un idejām un revolucionāriem strāvojumiem. Viņa pircēju loks bija vietējā skolu jaunatne, progresīvie skolotāji, latviešu amatnieki, un Kārlieles strādnieki, laucinieki un vidēja zemniecība. 1898. gadā Treijs sāk izdot un iespiest pirmo nedēļas laikrakstu «Valmieras Ziņojumu Lapa». Treijs ir arī izdevējs un redaktors šim laikrakstam, kuru no 1907. gada sauc par «Valmieras Ziņotāju» (Wolmarischer Anzeiger), ko valmieriesi dēvēja par «anceigeri». Tas iznāca līdz 1915. gadam vācu un latviešu valodās. Krievu valodā iespēda tikai oficiālos pazinojumus un sludinājumus. Laikraksts sākumā iznāk 2 reizes mēnesi, bet ar 1904. gadu reizi nedēļā. 1915. g. kā vācietim, cenzūra neizsniedza atļauju tipogrāfā darbībai un 1916. g. beigās jau Jānis Dūnis, sākotnēji vēl uz Treija tipogrāfiskā aprīkojuma un savā apgādā izdod atsevišķus iespieddarbus, bet ar 1917. g. maiju no «Treija nama» ar iekārtām pārceļas uz Rīgas ielu Nr. 21.

Pēc tipogrāfā darbības beigšanas, Treijs dzīvo savā namā arī vēl 30.-to gadu sākumā. Par viņa dzīves noslēgumu precīzū ziņu nav. Atšķirīgāks veidojas Pētera Skrastiņa liktenis. Pēteris Skrastiņš (1866. 8.07. – 1913. 23.03.) – savu vārdu grāmatniecībā ierakstījis kā pirms Ed. Veidenbauma kopota rakstu izdevējs. Par to viņa spiestuvei 1907. gadā uzsleik produkcijas arestu un lielu naudu sodu. Cenzūras aizlieguma dēļ, spiestuve beidz darbību 1911. gadā. Pēc ipašnieka nāves, energiskā atraitne un pārvaldnieks uz P. Skrastiņa vārda turpina grāmatu veikalā darbību.

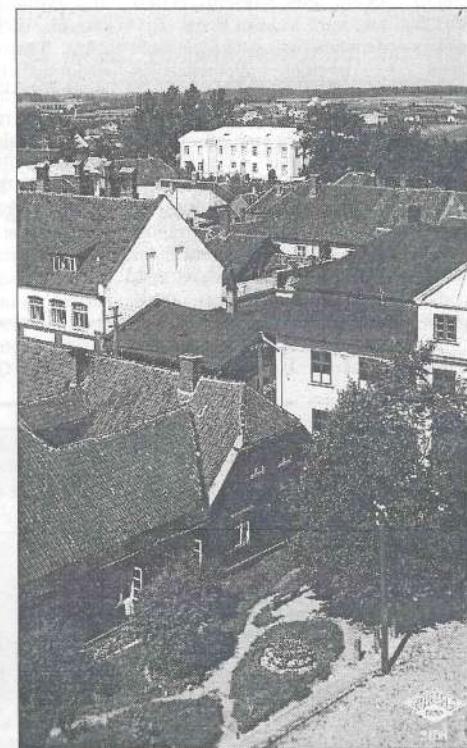
Jāpiemin, ka Skrastiņš iespiež arī afišas, vēlāk tās sāk drukāt arī Treijs, bet no 1900. – 1911. g. tiek izdots «Dzimenes kalendārs». Mainoties politiskajai situācijai, 1917. g. ir iespēja atjaunot spiestuvēs darbību, taču jau rudenī Baltijas Laiksaimniecības biedrības biedri nopērk no Skrastiņa mantiniekiem P. Skrastiņa grāmatu spiestuvi un grāmatu veikalā, dibinot kooperatīvu «Zeme». Pārejot sābiedrai «Zeme» uz jaunām telpām, no 1921. g. grāmatu veikalā un ar tipogrāfisko aprīkojumu, P. Skrastiņa atraitei izdod Riharda Zatlera grāmatu un rakstāmlietu tirgotavai (tas šeit atrodas līdz 1933. g. februārim, kad pāriet uz A.Kampes mantinieku namu, Rīgas iela Nr. 17).

Muzeja galvenā speciāliste Ingrīda Zirīna

Valmiera, Rīgas ielas sākums – redzama Pētera Skrastiņa tipogrāfijas ēka. 1900.-to gadu sākums.

Izd. P. Skrastiņš
(originālatlātīne) Šī ir fotokopija no origināla

Valmiera, skats no platformas virs ūdenstorka uz Rīgas ielas sākumu – pretim esošo Gustava Treija namu, kurā no 1880.-to gadu sākuma līdz 1917. gadam atrādās grāmatu tirgotava un spiestuve.
1930.-to gadu foto.

JĀNI DŪNI ATCEROTIES....

Rīgas ielas vārds ir saistīts arī ar Valmieras grāmatu izdevēju un grāmatu veikalā ipašnieku Jāni Dūni (1891. – 1943.).

Savu pirmo uzņēmumu – fotodarbīnu dibina 1912. g., bet 1916. g. rudeni pie Valmieras tipogrāfā Treija viņa apgādā iznāk pastkaršu un vēlāk, 1917. g. arī atklātu sērijā, veltīta latviešu strēlniekiem un kara tēmai, ar tautas dziesmu sīzejumi (autori – mākslinieki – Pēteris Kundziņš un Eduards Bremcens). 1917. gada maijā Jānis nopērk Treija spiestuves tipogrāfijas iekārtu, no Treija nama pārceļoties uz savu ilggadīgo adresi, – tā sauktu «Kreišmaņa māju» jeb tirgotāja Mārtina Kreišmaņa trīsstāvu namu Rīgas ielā 21. Vēlāk, iegūstot namu savā ipāšumā, Jānis Dūnis sāk darboties kā grāmatu izdevējs un tirgotājs. Arī šeit, tāpat kā fotodarbīnica, tā arī drukātava, tika atvērta uz Brāja Kārļa vārda. Tādēļ no 1916. g. b./1917. g. līdz pat 1932. g. izdotajos iespieddarbos ir norāde uz «Kārļa Dūņa drukātavu Valmierā» bet, lai izceltu un norādītu izdošanas vietu, tākai norādīts «Valmierā» (faktiski pie Jāņa Dūņa vai «Cēsis» (grāmatu spiestuves un veikalā ipašnieku brālis Kārlis Dūnis).

Jānis ir veiksmīgs veikalnieks un grāmatu izdevējs. Viņš pamazām paplašina savu uzņēmumu un 1932. gadā, jau atzīmējot savas veikalniecīskas jeb firmas darbības 20. gadus, – Rīgas ielas 21. namā pirmajā stāvā ir grāmatu veikalās un pagalmā pušē saimniecīskajā piebūvē – spiestuve, sietuve, limētava, darbnīca bilžu rāmēšanai un kaučuka un metāla zīmogu izgatavošanai.

Valmiera, Rīgas ielas Nr. 21 – Jāpa Dūpa grāmatu veikals.
1930. gadu sākums.

Tika izdoti – gan ikgadējais kalendārs «Imantas Laika grāmata», skolēnu kalendāri (bezmaksas); mācību grāmatas, pasaules klasiku un latviešu literatūru, originālliteratūru (kā tulkojumi ar J. Dūni ir sadarbojušies V. Plūdrons, Ligotu

Jēkabs, Leons Paegle, Jānis Kārkliņš, Arnis un iepriekš jau minētie A. un Kr. Melnalkšņi, Diženājo Bernhards, u.c.), dzējas antoloģijas, pavāru grāmatas, J. Neikena kopotie raksti, «Latviešu literatūras vēsture», bērniem tulkoša un jaunatnei domāta literatūra, populārzinātn. brošūras, veikalā reklāmas kalendāri, afišas, gan tik daudzus iespedījumus pieredzējušais A. Ivana «Vadonis reliģijā un etikā».

Tika izdotas gan brošētā produkcija, darba ligma un mājasgrāmatas, dokumentu veidlapas, skolēnu dienasgrāmatas un liecības, goda kارتes, ielūgumi, gan «Valmieras Avize», gan speciāli pasūtījuma darbi (ielūgumi, afišas, biljetes, dievkalpojumi lapīņas, programmas), u.c. daudzveidīga poligrāfiskā produkcija.

Grāmatu veikalā bez iespieddarbiem, tirgoja visplašākā un dažādākā sortimenta kancelejas un ādas galantērijas preces, skolas mācību līdzekļus, greznuma sikletīnas u.c.

Ne velti valmierieši teicā: «Pie Dūņa dabujams viss» ...

1940. gada pavasarī J. Dūni pārceļas uz jaunu veikalā telpām (nams tagad Rīgas iela 9), taču 1940. g. jūlijā uzņēmumu nacionalizēja un J. Dūni ieceļ par grāmatnīcas vadītāju, bet jau 1941. gada 14. jūnijā viņš tiek arestēts, nosūtīts uz Urāliem.

Miris 1943. gada 29. janvāri Tomskas apgabalā Aleksandrovā rajonā.

Muzeja galvenā speciāliste
Ingrīda Zirīna

NOTIKUMIEM BAGĀTA IELA

Rīgas iela Valmierā jau sen ir bijusi radošām aktivitātēm bagāta. Tā 80 gadus atpakaļ, fotogrāfs A. Rozīņš, mākslinieka T. Ūdera skolnieks, Rīgas ielas 13 namā sarikoja Oto apvienoto latviešu mākslinieku izstādi. Pašu namu, pēc maižnieka J. F. Drosa nāves bija mantojis K. Knopse.

Ar šo ekspozīciju (150 darbi) 1918. gadā (no 7. – 17.12.) aizsākās Valmieras un citu Ziemeļvidzemes mākslinieku apvienošanās apvienība «Balta vārna», kurās organizators bija E. Bencēns, kopīgi ar T. Ūderu bijušajiem skolniekiem – H. Aplociņu, brājiem Brastiņiem, E. Melderī, J. Vitolu u.c. Izstādē piedalījās arī D. Draulīs, P. Kundziņš, J. Saukums, K. Miesnieks u.c. Izstādīja arī pirms 3 gadīem mirušā skolotāja – mākslinieka T. Ūdera ogles zīmējums, jo tieši viņš bija tas, kurš aicināja savus skolniekus apvienoties, ilgus gadus lolodams ideju – izveidot Ziemeļlatvijas mākslinieku kopu.

Jaunizveidotā mākslinieku grupa rīkoja izstādes ne vien savā pilsētā, bet arī Cēsis, Valkā, Smiltenē.

Valmiera pavadītais laiks – 1918./19. gads bija visražīgakais vienam no latviešu profesionālās scenogrāfijas aizsācējiem – Eduardam Bencēnam (1885 – 1929). Valmiera radusies viņa populārā glezna «Jāņu vakars», «1905 gads», «Mātes lāsts» u.c.

1918. gads radošs bija arī jaunajam tēliekam, T. Ūdera skolniekiem Emilam

Melderim (1889 – 1979). Pēc atgriešanās no iesaikuma armijā, viņš apmetas uz dzīvi dzimtajos Rencēnos, pēc tam Valmierā un iekļāvās Valmieras mākslinieku organizētajā mākslas dzīvē.

Izstādes notikušas Valmieras Mednieku biedrības zālē – Rīgas ielā 37. Nama ipašnieks ir Pēteris – Pāvels Meijers, pats dzīvodams Diakonāta ielā 2, ieja telpas Mednieku biedrībai. Tur gleznu izstādi 1929. gadā (no 25.08. – 8.09.) rīkoja Mākslas akadēmijas pēdējo kursu audzēķni, valmierieši – Jānis Arnītis (1905 – 1945), Pēteris Ciguzis (1906 – 1941), Rūdolfs Pētersons (1905 – 1991), Jānis Zvirbulis (1905 – 1964). Tā laika «Valmieras Avize» (Nr. 32, 1929. g. 30.08.) atzīmē, ka izstādē sakopoti 58 darbi. Kritiķis A. Kalniņš izceļ J. Arnīša un J. Zvirbuļa devumu un piezīmē, ka ne viss, kas izteikts uz audekla, tūliņ izstādāms. Tomēr iesaka ikkatrām valmierietiņam apmeklēt izstādi un neskopeties ar jauno mākslinieku pabalstīšanu, pērkot viņu labākos darbus.

Uz mākslas izstādēm aicināja arī Valmieras pilsētas valdes nams, tā zāle – Rīgas ielā 33 – savu gleznu izstādi rīkoja Alfrēds Turauskis (1880 – ?). Izstāde bijusi visai apjomīga – 180 darbi – Latgales ainavas, krāšņi ezeru skati.

Turpat, Rīgas ielā 33 savu benefici rīko valmierietis, grafiks Eižens Bodnieks (1903 – ?), 1932. gadā (no 14. – 19.02.), četrus gadus pirms LMA R. Zariņa Grafikas meistardarbīnica

beigšanas. 1937. gadā (no 18.04. – 2.05.) izstādi sarīko Ziemeļlatvijas mākslinieku grupa – H. Bērziņš, M. Celmiņa, J. Cirulis, J. Galzons, K. Krauze, A. Dronis u.c.

1938. gadā 10.04 pats pilsētas galva atklāja Latvju mākslinieku biedrības izstādi. Darbus eksponēja J. Apinis, J. Biene, E. Druja, A. Petrovs. Pavism piedāļušies 20 mākslinieki ar 150 darbiem. 1934. gada 18. martā pilsētas valdes namā atklāja pirmo «Aktīvo mākslinieku grupas» darbu ekspozīciju, tā bija viņu pirmā un vienīgā izstāde, jo pēc pusotra mēneša, pēc Ulmaņa valdības apvērsuma, grupas darbibu aizliedza.

Rīgas ielā 33 kādu laiku dzīvojis Valmieras goda pilsonis, ārsts Geogs Apinis (1859 – 1920). Viņa mājas jumta izbūves stāvā dzīvojusi mākslinieka T. Ūdera atraintie Karlīne ar meitām. Pie viņas ciemojies dzejnieks Jānis Rainis. Šis ciemosānās reizē K. Ūdere uzdāvina dzejniekam sava vīra nepabeigto darbu «Ievainotais karavīrs». Savukārt Aspāzijai, kurās dzeju ļoti cienījusi, dāvinājusi «Meiteni ar tauriņu».

Rīgas ielas 1 namā, kas tolaik piederojis J. Ozolam, mācoties Valmieras Valsts vidusskolā, bija apmetnes vēlākais gleznotājs Jānis Zvirbulis. Rīgas ielas 21 namā, Dūņu mājā, 1918. gadā dzīvojis gleznotājs Pēteris Kundziņš (1886 – 1958).

E. Krūzemaņa namā, Rīgas ielas 16, dzīvoja grāmatu tirgotājs, skatuves deko-

ratora, mākslinieka Arda Vinklera tēvs Eduards ar ģimeni.

Pāšā Rīgas ielas sākumā, 2 numurā – Valmieras Valsts komercskola. Savu darbu skates tur rīkojīs skolas zīmēšanas skolotājs no 1921. gada, Aleksandrs Petrovs (1874–1956), kā arī skolas absolvents Jānis Kalmite (1907–1996).

Apvērsumu Rīgas ielā izdara vienmēr jaunu meklējošais fotogrāfs Herberts Zemvalds (1891–1949) – atklādams mākslas salonus Rīgas ielas 26 namā 1942. gada sākumā. Salona pirmajā izstādē pārsvārā eksponētais glezns, dažādu mākslinieku darbi, protams, ari valmieriešu – A. Petrova, D. Draules, J. Vitola, L. Knospīna u.c.

Savās darba telpās, dzīvojot un strādājot Rīgas ielā 58, jau 1929. gadā H. Zemvalds rīkoja foto izstādi, izstādīti portretuzņēmumi.

H. Zemvalds savā arodā bija papildinājies Cirihe, Berlinē un citās Rietumeiropas pilsētās, tur redzēto ieviņot Rīgā.

Aizsāktās tradīcijas šodien turpina galerija «Laipa» ar aktīvu izstāžu darbibu. Zimēt, gleznot un veidot gribētājus aicina Ievas mākslas studija Rīgas ielas 20 nama pagrabīnā.

Pateicoties aktīviem cilvēkiem, viņu ieinteresētāibai un gribai darboties, dzīve Rīgas ielā spraiga kā agrāk.

**Gunta Eiduka
mākslas nodalas vadītāja**

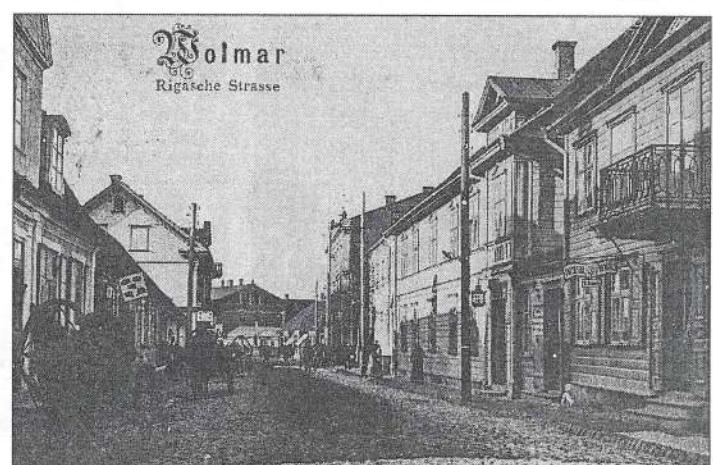
Wolmar

Kas būtu Valmiera bez tirgus... Tie notika bijušajā pilsētas rātes (tirgus) laukumā iepretim sv. Simaņa baznīcai. Pa kreisi «Kreisskola» jeb vēlākā aprīņķa un pilsētas skola, 1905. g.

Izd. J. Sarkangalvis, Valmierā.

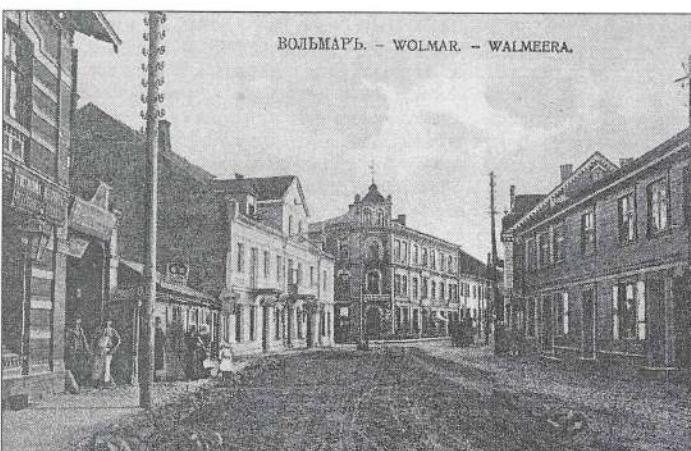
Wolmar
Riga sche Strasse

Viena no Rīgas ielas viesnīcām – labajā ielas pusē – «Hotel Riga», 1905. g.

Izd. J. Sarkangalvis, Valmierā.

ВОЛЬМАРЬ. – WOLMAR. – WALMEERA.

Rīgas ielas vidusposms – redzami dvornīki pie «Pēterburgas» viesnīcas, aiz tās Bodnieka beķereja, «Baltijas» viesnīca un centrā – Velēna nams, kur atradās Lācera un Velēna gatavo apģērbu un manufaktūras veikals, 1911. g.

Izd. P. Skrastiņš, Valmierā

Kreisajā ielas pusē T. Ulmaņa grāmatu tirgotava.
Izd. ap 1910. g. T. Ulmanis, Valmierā.